

BEVRIJDINGSTHEOLOGIE OF THEOLOGIE VAN DE BEVRIJDING

EN EEN FRANCISCAANSE WEG OM IN DEZE TIJD VAN KERKSLUITINGEN KERK TE ZIJN

7 MEI 2022

Deze middag mochten we bij onze broederschap – San Damiano, Delft – zo'n 20 belangstellenden verwelkomen; ook van andere broederschappen waren, tot onze vreugde, geïnteresseerden aanwezig.

Gerard van Buul ofm begon zijn inleiding met de betekenis van het woord Theologie: **'spreken over God'**. Maar theologie kun je ook verstaan als **'spreken zoals God spreekt'**. Een goede theologie zal beide manieren van spreken serieus nemen. Een manier om dat te doen is de z.g. 'bevrijdingstheologie'.

BEVRIJDINGSTHEOLOGIE, EEN KWESTIE VAN GELOOF

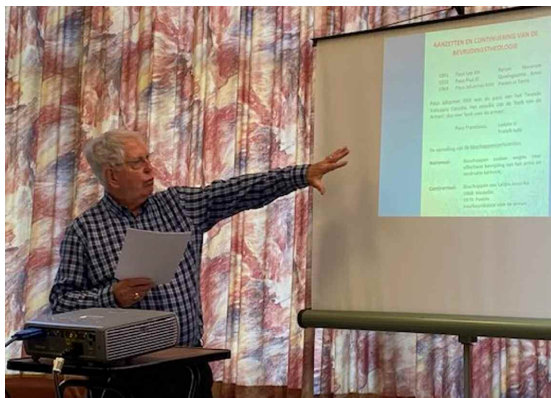
Je kunt over bevrijding spreken vanuit, bijvoorbeeld politieke hoek, maar je kunt alleen van 'bevrijdingstheologie' spreken vanuit het geloof dat God zich laat kennen als Bevrijder. Dan is geloof ook een kwestie van zich inzetten voor het proces van bevrijding. In de Bijbel heeft het woord 'spreken' ook de betekenis van 'handelen, doen'. Spreken over bevrijding, of spreken over God zonder dat er iets gedaan wordt, is loos gepraat.

Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie werd gesproken van de 'Kerk van de Armen', dus niet 'Kerk voor de armen'.

AANZETTEN TOT BEVRIJDINGSTHEOLOGIE

Wanneer werd de kerk zich bewust van de noodzaak van een bevrijdingstheologie? Dat gebeurde stapsgewijs en in het begin werd het woord 'bevrijdingstheologie' nog helemaal niet gebruikt.

Enkele van die stappen zijn:



- Encycliek 'Rerum Novarum' van paus Leo XIII uit 1891
- Encycliek 'Quadagesimo Anno' van paus Pius XI uit 1931
- Encycliek 'Pacem in Terris' van paus Johannes XXIII uit 1963

Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie werd gesproken van de 'Kerk van de Armen', dus niet 'Kerk voor de armen'. Paus Franciscus, met zijn encyclieken 'Laudato si' en 'Fratelli tutti' borduurt voort op deze traditie.

In Latijns-Amerika, de bakermat van de moderne bevrijdingstheologie, waren de bijeenkomsten van de bisschoppen van heel het continent in Medellín (1968) en Puebla (1979) van belang voor de ontwikkeling van de bevrijdingstheologie. Tijdens die bijeenkomsten werd de aandacht gericht op: 'De levende God kiest de kant van de onderdrukten tegen de farao's van deze wereld'. Dat heeft bij veel mensen kwaad bloed gezet omdat het gezien werd als een bewering dat God anderen uitsluit. De bedoeling van deze uitdrukking is om uit te laten komen dat neutraliteit betekent 'geen keuze maken' en je eigen hachje niet aan gevaar bloot stellen.

De aanzetten van de bevrijdingstheologie kwamen niet alleen van theologen en kerkleiders. Door groepen gelovigen in bijvoorbeeld huiskamerbijeenkomsten werden in de Bijbel aanknopingspunten gevonden om op te kunnen komen voor de armen en onderdrukten: van de Bijbel naar het leven en van het leven naar de Bijbel.

ARMEN, ONVRIJEN EN ONDERDRUKTEN

Voor de bevrijdingstheologie zijn de armen op de eerste plaats de massa van de sociaal, economisch, religieus onderdrukten, niet op de eerste plaats armlastige individuen. Door te zeggen dat God een voorkeur heeft voor de armen wil de bevrijdingstheologie uitdrukken dat situaties van structurele armoede en onderdrukking onrechtvaardig zijn en niet volgens Gods plan. Van belang en ook bijzonder is dat de gesprekspartners van de bevrijdingstheologie diegenen zijn die in de geschiedenis geacht werden te zwijgen: armen, onderdrukten, achtergestelden.

In Latijns Amerika, stelt men drie stappen voor:

1. Zien

Het rondkijken: is er onvrijheid of onderdrukking: politiek, economisch, maatschappelijk of godsdienstig?

2. Oordelen

Wat is de oorzaak van die onvrijheid? Hoe stellen wij onszelf op tegenover die onvrijheid? Welke alternatieven hebben we om de zaak op te lossen?

3. Handelen

Daadwerkelijk iets aan bevrijding doen, b.v. vakbonden, jongerenbeweging, vrouwenverenigingen, politieke partijen, christelijke basisgemeenschappen of huiskamergemeenten.

DE BIJBEL ALS BRON

Voor christenen is de Bijbel een belangrijke bron. Deze wordt gelezen vanuit het perspectief van de armen en onderdrukten en uitgelegd als het grote verhaal van Gods bevrijdend handelen. In het boek Exodus maakt God zich aan Mozes bekend als een god van bevrijding die onderdrukte slaven weghaalt uit het slavenhuis van Egypte.

Het driestappenplan vanuit God is de andere zijde van theologie:

1. Zien met Gods ogen

God ziet en hoort het gekerm van de Israëlitische slaven.

2. Oordelen zoals God oordeelt

Dit gaat in tegen het goddelijk heilsplan.

3. Handelen zoals God doet

God mobiliseert mensen om de onvrijheid van het volk te keren.

BEVRIJDING IN FRANCISCAANS PERSPECTIEF

Franciscus was een man die een alternatieve levenswijze omarmde. Ook bij Franciscus kunnen we de drie stappen: **Zien**, **Oordelen** en **Handelen** ontdekken. Hierbij slechts enkele voorbeelden.

Onvrijheid vanwege het geld

1. Franciscus zag het opkomende kapitalisme, inclusief in zijn eigen familie.

2. Hij erkende de desastreuze gevolgen van de nieuwe geldeconomie.

3. Hij bevrijdde zich uit dat keurslijf door een leven zonder geld.

Onvrijheid vanwege oorlogsgeweld

1. Franciscus kende uit eigen ervaring: oorlogssituatie, gevangenschap en onvrede.

2. Hij kwam tot het oordeel dat het beter is 'de Heer te dienen dan de knecht'.

3. Hij werd verkondiger van 'Vrede en alle Goeds'.

Onvrijheid door discriminatie

1. Franciscus zag hoe hij zelf mensen discrimineerde, hij verafschuwde melaatsen.
2. Hij kwam tot de overtuiging dat dat niet Gods weg was.
3. Hij ging naar de melaatsen en betoonde hen barmhartigheid.

BEKERING BRENGT BEVRIJDING

Franciscus zag hoe grote groepen in de wereld van zijn dagen slachtoffer waren van onvrijheid. Maar hij ontdekte eveneens hoe hij zelf een onvrije mens was, b.v. met betrekking tot geld, macht en roem, ten overstaan van allerlei andere onvrije mensen. Zo wordt voor Franciscus bevrijding een kwestie van 'to be or not to be' voor zichzelf en voor anderen. Hij zette zich in voor de bevrijding van zijn broeders, van de kerk, van randfiguren, enz. En zo werd hijzelf een echt vrije mens; niet door persoonlijke capaciteiten, maar omdat hij geleerd had met Gods ogen te zien, met Gods hart te oordelen en met Gods kracht te handelen.

In het kerkje van San Damiano, even buiten de stad, hoort hij de gekruisigde Christus tot hem zeggen: "Franciscus, ga mijn kerk herstellen". Denkend dat de Heer bedoelde dat hij vervallen kerkjes weer moest opbouwen ging hij als bouwvakker aan het werk. Totdat... totdat hij begreep dat het niet ging om een kerk van stenen, maar om de levende stenen die samen de kerk vormen.

In zijn Testament vinden we een duidelijke aanwijzing voor het bevrijdingsproces in zijn spoor vandaag. Hij schrijft dat niemand hem getoond had hoe hij moest gaan leven, dus geen meester, geen ouders,

geen priester of bisschop, "maar de Heer zelf heeft mij geopenbaard dat ik moest leven volgens het Heilig Evangelie en dat heb ik heel eenvoudig op laten schrijven en de paus heeft er zijn goedkeuring aan gegeven." Je moet het maar durven om zoiets te zeggen op basis van je persoonlijke ervaringen en er dan mee naar de paus te gaan en zeggen dat God zelf je gezegd heeft dat je zo moet handelen. En toen ze in Rome probeerden om Franciscus over te halen om een bestaande orde-regel aan te nemen was zijn reactie: "Praat me niet van de regel van Augustinus of van Benedictus, God heeft mij niet op die weg gezet".

WIE ZIJN DE KERK?

De grote uitdaging is juist die houding voor ogen te houden. We zitten in een situatie waarin steeds meer kerkgebouwen gesloten, gesloopt, verkocht, herbested worden. Heel deze gebouwenpolitiek neemt steeds meer plaats in beslag op de agenda van de bestuurders van bisdommen en parochies. In de protestantse kerken is het vaak van hetzelfde laken een pak. Waar worden alternatieven gezocht of aangereikt? Bisdommen en parochies doen dat vaak niet. Maar zij zijn niet alleen Kerk. Ook het zogenaamde gewone volk is Kerk en echt niet minder belangrijk dan bisschoppen, pastoors of kerkenraden. Eigenlijk zijn ze zelfs belangrijker dan de clerus, want als er geen gewone gelovigen waren had het ook geen zin om bisschoppen of pastoors te hebben.

De gelovigen in Latijns-Amerika hebben een creativiteit ontwikkeld waar je 'u' tegen kunt zeggen. Als er geen kerk of kapel is, komen ze ergens in een huis, onder een grote boom of in een wijkgebouwtje bijeen

voor een zondagsdienst onder leiding van een van de leden van die gemeenschap. Diensten zonder strenge structuren, afhankelijk van de mogelijkheden en capaciteiten van de groep, soms eenvoudigweg het rozenhoedje bidden, een Bijbellezing en discussie over de tekst. Het is een manier om uit te drukken: 'Wij horen er echt bij in de kerk en als we geen kerkgebouw hebben of geen priesters, dan doen we het zelf, want We are the church'.

Welke ruimtes kunnen we benutten of gebruiken? Kunnen katholieken en protestanten gezamenlijk eenzelfde ruimte

gebruiken voor hun diensten? Wat kun je als verschillende kerken samendoen?

Tot besluit riep Gerard ons op, ons erop te beraden waar het werkelijk om gaat: 'Wij zijn de Kerk', is zijn devies. Daarbij zijn we niet afhankelijk van (grote) kerkgebouwen. Elke ruimte zou kunnen dienen als ontmoetings- en actieruimte.

Broeder Gerard werkte 42 jaar als franciscaan in Brazilië.

Corrie Lagerberg ofs
San Damiano, Delft